

Coimisiún na Scrúduithe Stáit
State Examinations Commission

AN ARDTEISTIMÉIREACTH, 2009

**AISTRIÚCHÁN
AR SCÉIM MHARCÁLA**

BITHEOLAÍOCHT

ARDLEIBHÉAL

Roinn A

Freagair **cúig** cheist

1.		5(4) CÚIG pointe ar bith as SÉ	
	(a)	Hidrigin agus Oascaigin	
	(b)	(Déanta suas de) go leor aonad siúcra	
	(c)	Stáirse [<i>glac</i> le ceann eile atá ainmnithe i gceart]	
	(d)	Cillbhalla	
	(e)	Imoibrí Benedict nó tuaslagán Fehling	
	(f)	2. (Téigh ach ná fiuch)	

2.		6(3) + 2	
	(a)	Fréamhán	
	(b)	Hidreatrópacht [<i>glac</i> le geotrópacht]	
	(c)	Fótatópacht	
	(d)	fótasintéis nó cur síos déanta	
	(e)	Eitéin nó aigéad scoitheach [<i>glac</i> le ceann eile atá ainmnithe i gceart]	
	(f)	Púdar fréamhaithe / fiailnimh roghnaíoch / aibiú torthaí / torthaí gan síol / saothrúchán fíocháin (micriomadú) (Dhá cheann ar bith)	

3.		6(3) + 2	
	(a)	Ainmhí (nó orgánach, nó creachaí) a mharú (nó a gabháil) agus a ithe (nó chun bia a fháil)	
	(b)	Creachadóir ainmnithe	
		A chreachaí ainmnithe	
	(c)	Ról orgánaigh in éiceachóras nó mínithe	
	(d)	Fótasintéis nó sintéis phróitéine	
	(e)	(Baineann le) ithir	
	(f)	Méid cáithnín nó cineál ithreach nó cion aeir nó cion uisce nó cion mianrach nó teocht nó cion húmais	

4.	(a)	(i)	A = Ceann (eipifís)	2
			B = Fearsaid (diaifís)	2
			C = Cnámh spúinsiúil	2
			D = Cnámh dhlúth	2
		(ii)	Idir na veirteabraí	3
		(iii)	Maolú croite nó gluaiseacht gan fhrithchuimilt nó caitheamh agus cuimilt a chosc	3
	(b)	(i)	Stóráil shaille nó is féidir leis athrú go smior dearg	3
		(ii)	Foirmiú fuilchille	3

5.		6(3) + 2		
	(a)	Anapas		
	(b)	Crómasóim deighilte nó crómasóim i ngar do phoil		
	(c)	A = Fearsaid (snáithín) B = Crómasóm		
	(d)	Atáirgeadh		
	(e)	Fás nó athsholáthar (cealla) nó deisiú nó athnuachan nó foirmiú spór		
	(f)	Fíochán meiristéamach nó inne fréimhe nó inne péacáin nó bachlóga nó ubhúlach nó suthshac nó pailín		

6.		6(3) + 2		
	(a)	Géinte nó géinitíopaí a ionramháil nó a athrú		
	(b)	Leithlisiú / gearradh (no cúngú) / claochlú (nó ceangal) / seicheamh bunanna (athruithe) a thabhairt isteach / léiriú		Trí cinn ar bith
	(c)	1. Sampla i miocrorgánaigh: 2. Sampla in ainmhithe: 3. Sampla i bplandaí:		

Roinn B.

Freagair **dhá** cheist

2(30)

7.	(a)	(i)	Dhá shuthdhuille nó dhá shíolduille	3
		(ii)	Déchetailéadónach ar bith ainmnithe	3
	(b)	(i)	(Trasghearradh) tanaí (gearrtha) / (gearrtha) amach ón gcorp / le lann nó seanóg nó micreatóm / an tslí a aistríodh chuig an sleamhnán é / clúidghloine / an tslí ar cuireadh air é / (úsáid) uisce	3(3)
		(ii)	(Sleamnaigh) ar an bpláitín / Las an lampa nó scáthán / coigearthaigh (solas) / tosaigh le lionsa ísealchumhachta / an tslí a ndearnadh é a fhócasú	3(3)
		(iii)	<i>Léaráid:</i> <i>Lipéid:</i>	3, 0 3(1)

8.	(a)	(i)	Fás síl (nó cuid shuthach nó suth)	3
		(ii)	Chun (bia) a dhéanamh intuaslagtha nó chun (bia) a dhéanamh iniompartha	3
	(b)	(i)	Mias petri ina bhfuil glóthach (nó meán soladach)	3
		(ii)	Stáirse nó bainne	3
		(iii)	Maothaigh (síolta) / scoilt (síolta) / an tslí a ndearnadh iad a steiriliú i gceart / suigh (síolta) ar agar / coinnigh pláta te nó teocht luaite (uasteocht 35°C)	2(3)
		(iv)	Síolta fiuchta	3
		(v)	Agar stáirse: Iaidín (tuaslagán) nó agar bainne: tuaslagán dé-úiréide.	3
		(vi)	1. Níl sé gormdhubh (faoi na síolta) nó níl sé corcra (faoi na síolta) 2. Tá sé gormdhubh (faoi na síolta) nó tá sé corcra (faoi na síolta)	3 3

9.	(a)	(i)	Próitéiní	3
		(ii)	Teocht nó pH	3
	(b)	(i)	Einsím ainmnithe [<i>glac le giosta</i>] / measc (nó corraigh) / le hailgionáit / cuir leis an tuaslagán CaCl ₂ é / an tslí ar cuireadh leis é / (lig dó) cruachan	3(3)
		(ii)	<i>Léaráid:</i>	2,0
			<i>Lipéid:</i> substráit ainmnithe / einsím [<i>glac le giosta</i>] nó mónoga / táirge ainmnithe / lipéad gairis amháin ar bith	2(2)
		(iii)	Cuir substráit (leis an einsím dhíluailithe) / tástáil le haghaidh an táirge ainmnithe / an tslí a ndearnadh an tástáil / tástáil ag eatraimh / shocráithe nó cur síos ar an gcóimheastóir	3(3)

Roinn C.

Freagair **ceithre** cheist ar bith

10.	(a)	(i)	Dhá fhachtóir a dheighleann nuair a fhoirmítear gaiméití (faigheann gach gaiméit fachtóir amháin)	3
		(ii)	Miteacoindre / clóraplast	2(3)
	(b)	(i)	<i>Ailléilí</i> = Foirmeacha éagsúla géine <i>Ceannasach</i> = Ailléil a dhéanann a comhpháirtí (cúlaitheach) a mhascadh nó ailléil a léirítear i gcónaí	3 3
		(ii)	Nasctha	3
		(iii)	Is féidir le saorshórtáil (nó cur síos déanta) tarlú nó (níos mó) éagsúlachta (sa sliocht)	6
		(iv)	BbSs Bbss bbSs bbss	4(2)
			dubh + fada dubh + gearr donn + gearr donn + fada	4(1)
			Cuireann gach freagra sa bhreis atá mícheart freagra ceart ar ceal	
	(c)	(i)	Orgánaigh ionphóraithe / a tháirgeann sleacht torthúil	2(3)
		(ii)	1. Difríochtaí (idir aonáin)	3
			2. Atáirgeadh gnéasach / sóchán / imshaol / méóis	2(3)
		(iii)	Táirgtear géinitíopaí nua nó is féidir le roghnú nádúrtha tarlú (nó mínithe)	6
		(iv)	Iontaisí nó suthanna nó anatamaíochta nó géineolaíocht nó sampla [^] CEANN ar bith	^3

11.	(a)	(i)	Bainistiú imshaoil nó orgánach	3
		(ii)	Sampla / tairbhe caomhnaithe	2(3)
	(b)	1.	Gabháil limistéir / cosaint limistéir / teorainneacha limistéir a mharcáil / fiach i ngrúpaí fine nó siortú i ngrúpaí fine	2(3)
		2.	Le boladh agus fual	3
		3.	Trí bheith i gcuideachta na dtuismitheoirí (agus iad ag fiach)	3
		4.	Bíonn sé níos deacra teacht ar dhramhbhia nó mínithe	3
		5.	Itheann siad plandaí agus ainmhithe	3
		6.	Seachnaítear iomaíocht nó níos mó creachaithe nó cur le marthain nó níltear chomh feiceálach	3
		7.	Argóint réasúnaithe bhailí	6
	(c)	(i)	1. Na cineálacha orgánach atá i láthair	3
			2. Líon na n-aonán nó líon na speiceas	3
		(ii)	Ainm an éiceachórais Cuadraí / randamach / an tslí ar baineadh randamach amach / go leor uaireanta / comhaireamh nó meastachán / taifead NÓ Traschrios stráice (nó líneach) / ionaid / ar eatrainmh / leag cuadraí / comhaireamh nó meastachán / taifead	3(3)
		(iii)	(Barra) cairt nó tábla nó graf	3
		(iv)	Níor tógadh dóthain samplaí nó sampla de bhotún	3

12.	(a)	(i)	ADP	3
		(ii)	Fuinneamh	3
		(iii)	Leictreoin nó prótóin nó hidrigin (iain) a <u>ghabháil</u> nó a <u>aistriú</u>	3
	(b)	(i)	Glicealú	3
		(ii)	1. Lachtáit (aigéad lachtach)	3
			2. Eatánól	3
		(iii)	Miteacoindre	3
		(iv)	Aicéitil (Comheinsím A)	3
		(v)	Timthriall Krebs	3
			CO ₂ nó ATP nó iain Hidrigine nó prótóin	3
		(vi)	1. Le ATP a fhoirmiú (nó mínithe)	3
			2. Go oscaigin nó baint acu le foirmiú H ₂ O	3
	(c)	(i)	Chomhair boilgeoga (nó tomhas toirt) in aghaidh aonad ama nó úsáid braiteoir (logáil sonraí)	3
		(ii)	Foinse solais ag achair éagsúla (ón bplanda) nó vatachtaí éagsúla nó tiúchan éagsúil de thuaslagáin NaHCO ₃	3
		(iii)	Teocht / an tslí a ndearnadh sin NÓ solas (mura thugtar i (c) (ii)) / an tslí a ndearnadh sin NÓ tiúchan CO ₂ (mura thugtar i (c) (ii)) / an tslí a ndearnadh sin	2(3)
		(iv)	Aiseanna lipéadaithe i gceart	3
			Aiseanna cuair comhoiriúnacha tugtha	3
		(v)	Ag méadú (nó ag laghdú) / (níos mó nó níos lú) solas (fuinneamh) don solasphas nó (níos mó nó níos lú) CO ₂ don dúphas NÓ Cothromaíonn sé / sáithiú (nó mínithe)	2(3)

13.	(a)	(i)	An cúrsa scamhógach	3
			An cúrsa sistéamach	3
		(ii)	Sistéamach nó cur síos déanta	3
	(b)	(i)	1. Cuisle: crapadh artaire (balla) nó fairsingiú artaire nó mar gheall ar phumpáil an chroí (nó pumpáil an mhéadailín chlé) nó an ráta ag a mbuaileann an croí [glac le tagairt mhíochaine ábhartha]	3
			2. Brú fola: Fórsa na fola (nó fórsa an chroí) [glac le tagairt mhíochaine ábhartha]	3
		(ii)	1. Trácht ar aiste bia: Fachtóir cothaithe + iarmhairt chomhoiriúnach	3
			2. Trácht ar aclaíocht: Trácht + iarmhairt chomhoiriúnach	3
		(iii)	Haemaglóbín ann / níl aon núcleas ann (nó orgánaid ainmnithe eile) / trácht ar chruth	2(3)
		(iv)	Mar chúis le crapadh (matán an chroí) nó Séadaire (nó cur síos déanta) nó cruthú ríge	3
		(v)	SA An aitriam dheis (sa bhalla) nó léirithe ar an léaráid	3
			AV Sa seipteam (nó i ngar dó) nó i ngar don chomhla thríchuspach nó idir atriam agus méadailín nó léirithe go cruinn ar an léaráid	3
	(c)	(i)	A = Broincín	2
			B = Ailbheolas	2
			C = Artairín nó Ribeadán	2
		(ii)	Ballá tanaí / dromchlaí taise / gaireacht (ailbheolais agus ribeadáin) / achar dromchla mór / líon mór (ailbheolais nó riabeadáin)	Dhá cheann ar bith 2(3)
		(iii)	Neamhord ainmnithe	3
			1. Cúis	2
			2. Seachaint	2
			3. Cóireáil	2
		(iv)	*CO ₂	3

14.	Dhá cheann ar bith de (a), (b), (c)			(30, 30)
14.	(a)	(i)	Léaráid <i>Léirigh an áit a dtarlaíonn:</i> Méóis: (Ubhagán) léirithe ar an léaráid Toirchiú: (Feadán fallópach) léirithe ar an léaráid Ionphlandú: (Útaras) léirithe ar an léaráid	6, 3, 0 3 3 3
		(ii)	<i>Éastraigin:</i> deisíonn inmheitriam / cuireann cosc ar FSH / spreagann LH NÓ <i>Próigeistéarón:</i> inmheitriam a thiúchan (nó a chothabháil) / cuireann cosc ar FSH / cuireann cosc ar tháirgeadh LH	2(3)
		(iii)	Neamhord míosta ainmnithe 1. Cúis 2. Cóireáil	3 3 3

14.	(b)	(i)	Sampla d'iompar isteach (nó amach) / sampla de bhac / tairgeann próigeistéarón	2(3)
		(ii)	Útarach agus suthach	3
		(iii)	Athríonn leibhéil hormón (nó cur síos déanta i gceart) / crapthaí / briseann uiscí / leathann an ceirbheacs / saolaítear an páiste / gearrtar an tsrincne / slánú	3(3)
		(iv)	Comhtháthaíonn an speirm agus an t-ubh / lasmuigh den chorp (nó cur síos déanta)	2(3)
		(v)	<i>Moral:</i> Meall (soladach) ceall <i>Blastaicist:</i> Meall ceall lán le sreabhán (nó cuasach)	3 3

14.	(c)	(i)	Rhizopus	3
		(ii)	Fungais	3
		(iii)	A = Spórangafór B = Spóragán C = Spór	2 2 2
		(iv)	1. Ról cothaitheach nó scaipeadh 2. Tálann einsímí nó ionsúnn táirgí nó fás (ar shubstráit) (Ní mór do fhreagraí 1. agus 2. meaitseáil)	3 3
		(v)	Sapraifíteach	3
		(vi)	<u>Núicléas</u> Organáidí scannán-chumhdaithe nó organáid ainmnithe eile	3 3
		(vii)	Prócarótach	3

15.	Dhá cheann ar bith de (a), (b), (c)	(30, 30)
------------	--	-----------------

15.	(a)	(i)	Táirgeadh planda nua ó fhréamh nó ó ghas nó ó dhuille nó atáirgeadh éighnéasach planda (nó cur síos déanta)	3
		(ii)	Tapa nó caomhnaítear tréithe inmhianaithe nó saor nó níos iontaofa	3
		(iii)	Gearrthóga (nó cur síos déanta) / craobhleathadh (nó cur síos déanta) / beangú (nó cur síos déanta) / micriomadú (nó cur síos déanta)	2(3)
		(iv)	Níl aon ghaiméití i gceist (nó tuismitheoir amháin) / plandaí comhionanna nó sampla / táirgeadh mear / níl aon ghníomhaire seachtrach i gceist	2(3)
		(v)	1. Gaoth / ainmhí / féinscaipeadh (nó meicniúil) / uisce 2. Cóilíniú / laghdaítear iomaíocht / saothrú iomaíochta	2(3) 2(3)

15.	(b)	(i)	V = Seall (Imreasc) W = Mac imrisc X = Coróideach	2 2 2
		(ii)	<i>Feidhm Y (Lionsa):</i> Fócasú (solas) ar an reitine <i>Feidhm Z (Reitine):</i> Solas a athrú go néar-ríoga nó foirmítear íomhá uirthi NÓ <i>Feidhm Z (Lionn Gloiní):</i> Tugann cruth (don tsúil)	3 3
		(iii)	1. Coinníonn lionsa ina áit nó (bainteach le) cruth lionsa a athrú 2. Dath (a bhrath) (nó mínithe) 3. Tugann ríoga ón reitine nó chuig an inchinn 4. Léirmhíniú eolas (a fhaightear ón reitine)	Trí cinn ar bith 3(3)
		(iv)	crapadh (matánach) mar fhreagairt ar dhéine solais nó athraíonn méid mac imrisc nó ligtear níos mó (nó níos lú) solais isteach	3 3
		(v)	Réimse méadaithe nó chun achar a meas (doimhneacht) nó amharc 3D (glac le moladh réasúnta eile)	3

15.	(c)		<i>Trí cinn ar bith</i> 3(4+3+3)	
-----	-----	--	--	--

		(i)	Córas imdhíonachta (nó cur síos déanta) / B limficítí / táirgeadh antasubstaintí / T limficítí / aon fheidhm atá ag T limficít	
		(ii)	Á thál ag néarón (nó saicín) / réamhshionapsach (néarón) / mar fhreagairt ar ríog / tarchur ceimiceach / trasna scoilt shionaptach / mar chúis ríge sa chéad néarón eile / scriosta ag einsímí / athchúrsáilte nó ath-ionsúite ag néarón réamhshionapsach	
		(iii)	Cothabháil / imshaol inmheánach seasta / sampla conas / sampla cén fáth (Sampla = pH, tiúchan tuaslagáití nó samplaí de thuaslagáití den sórt sin, teocht, uisce)	
		(iv)	Staimíní fada / stiogmaí fada / stiogmaí clúmhacha / líon mór gráinní pailine / pailin mhín nó pailin éadrom / níl dathanna feiceálacha orthu nó gan bholadh nó gan neachtar nó peitil bheaga nó gan pheitil	
		(v)	<i>Ceann amháin ar a laghad as gach catagóir:</i> <i>Tábhacht eacnamaíochta:</i> Damáiste do bharr / sampla de ghalair víreasach a thagann ar bharr / galar ainmhithe / sampla de ghalair víreasach a thagann ar ainmhithe / costais mhíochaine don duine <i>Tábhacht mhíochaine:</i> Galair a thagann ar dhaoine / samplaí de ghalair víreasacha a thagann ar dhaoine / in úsáid i dtaighde míochaine / rialú víreas ar bhactéir / innealtóireacht ghéiniteach (nó cur síos déanta)	